

Vammaisten ja vanhusten itsemääräämisoikeus

VANHNEUV 15.01.2026 § 6

5/00.01.02/2026

Valmistelija

Palveluneuvoja Päivi Laihorinne puh. 050 567 4247

Edellisessä vanhus- ja vammaisneuvoston kokouksessa toivottiin keskustelua otsikon aiheesta.

Vanhusten ja vammaisten **itsemääräämisoikeus on perusoikeus**, joka perustuu **Suomen perustuslakiin**. Sitä säätelevät tarkemmin useat eri lait sosiaali- ja terveydenhuollon alalla:

- **Laki potilaan asemasta ja oikeuksista** (Potilaslaki): Tämä laki on keskeinen terveydenhuollossa. Sen mukaan potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta, vaikka se olisi hänen etunsa vastaista, kunhan hän on kykenevä päättämään hoidostaan.
- **Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista** (Asiakaslaki): Tämä laki koskee sosiaalihuollon palveluja, kuten asumispalveluja ja kotihoitoa, ja korostaa asiakkaan oikeutta osallistua ja vaikuttaa omiin palveluihinsa.
- **Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista** (Vanhuspalvelulaki): Vaikka tämä laki ei luo uusia subjektiivisia oikeuksia, se täydentää muuta lainsäädäntöä ja korostaa ikääntyneiden henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamista ja tukemista.
- **Vammaispalvelulaki ja [Laki kehitysvammaisten erityishuollosta] (www.finlex.fi esitykset/2015/96)**: Nämä erityislait takaavat vammaisille henkilöille oikeuden henkilökohtaiseen apuun ja muihin palveluihin, jotka tukevat heidän itsenäistä elämäänsä ja itsemääräämisoikeuttaan. Itsemääräämisoikeus on sosiaali- ja terveydenhuollon johtava periaate, mikä tarkoittaa, että asiakasta ja potilasta tulee hoitaa ja palvella yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Itsemääräämisoikeutta voidaan rajoittaa vain poikkeustapauksissa, jos se on välttämätöntä henkilön itsensä tai muiden turvallisuuden takaamiseksi, ja vain laissa säädetyin perustein (esim. hätävarjelu- ja pakkotilasääntelyn valossa). Rajoitustoimenpiteiden käyttö on aina viimesijainen keino.

Lisätietoja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta ja rajoittamisesta löytyy Valviran sivuilta.

Esittelijä

Puheenjohtaja

Esitys

Vanhus- ja vammaisneuvosto keskustelee aiheesta puheenjohtajan johdolla.

Päätös

Neuvosto kävi asiasta keskustelun.
